

## **ТРЖИШНА ПРАВИЛА**

**Април 2015.**



## САДРЖАЈ

|                    |                                                       |    |
|--------------------|-------------------------------------------------------|----|
| <b><u>УВОД</u></b> | .....                                                 | 4  |
| <b><u>И</u></b>    | <b><u>ДЕФИНИЦИЈЕ, СКРАЋЕНИЦЕ, КОНВЕНЦИЈЕ</u></b>      | 5  |
| <b><u>ИИ</u></b>   | <b><u>ТРЖИШТЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У БИХ</u></b>       | 9  |
| <b><u>ИИИ</u></b>  | <b><u>ВРЕМЕНСКЕ ФАЗЕ ТРЖИШТА</u></b>                  | 13 |
| <b><u>ИВ</u></b>   | <b><u>ТАЧКЕ ПРИМОПРЕДАЈЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ</u></b>  | 14 |
| <b><u>В</u></b>    | <b><u>БАЛАНСНА ОДГОВОРНОСТ</u></b>                    | 17 |
| <b><u>ВИ</u></b>   | <b><u>ПОМОЋНЕ УСЛУГЕ</u></b>                          | 19 |
| <b><u>ВИИ</u></b>  | <b><u>ОБРАЧУН ДЕБАЛАНСА</u></b>                       | 24 |
| <b><u>ВИИИ</u></b> | <b><u>ОБРАЧУН ПРИЛИКОМ УПРАВЉАЊА ОГРАНИЧЕЊИМА</u></b> | 27 |
| <b><u>ИХ</u></b>   | <b><u>ИЗМЈЕНЕ</u></b>                                 | 27 |
| <b><u>Х</u></b>    | <b><u>РЈЕШАВАЊЕ СПОРОВА</u></b>                       | 28 |
| <b><u>ХИ</u></b>   | <b><u>ОДРЕДБЕ ЗА НЕПРЕДВИЂЕНЕ СИТУАЦИЈЕ</u></b>       | 28 |
| <b><u>ХИИ</u></b>  | <b><u>ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ</u></b>              | 28 |

У складу са члановима 4.2. и 5.3. Закона о преносу, регулатору и оператору система електричне енергије у Босни и Херцеговини (“Службени гласник БиХ”, бр. 7/02, 13/03, 76/09 и 1/11) и чланом 7. Закона о оснивању Независног оператора система за преносни систем у Босни и Херцеговини (“Службени гласник БиХ”, број 35/04), Управни одбор Независног оператора система у Босни и Херцеговини на својој 105. сједници одржаној дана 24.04.2015. године утврђује

## ТРЖИШНА ПРАВИЛА

### УВОД

#### Члан 1.

##### *Предмет*

Предмет ових Тржишних правила су:

- дефиниције, скраћенице и конвенције које се користе у овим Тржишним правилима,
- учесници на тржишту електричне енергије у БиХ, регистрација учесника, искључење учесника на тржишту, регистрација балансно одговорних страна, балансне групе, промјена састава балансне групе,
- номинација и реноминација дневних распореда, процедура обавјештавања о уговорима, оперативна фаза ангажовања помоћних услуга,
- дефинисање тачака примопредаје електричне енергије на преносној и дистрибутивној мрежи и придруживање обрачунских мјерних мјеста учесницима на тржишту, достава података из обрачунских мјерних мјеста,
- балансна одговорност балансно одговорних страна, учесника на тржишту и крајњих потрошача, Уговор о балансној одговорности и раскид Уговора о балансној одговорности,
- помоћне услуге примарне, секундарне и терцијарне регулације, Q-V подршка, покривање губитака у преносном систему, елиминисање нежељених одступања од дневних распореда - компензације, дневно тржиште балансне енергије терцијарне регулације, обрачун и извјештавање,
- обрачун дебаланса, дебаланс БОС-а, дебаланс учесника на тржишту, цијена позитивног и негативног дебаланса, трошак дебаланса БОС-а, плаћање дебаланса БОС-а, објављивање података,
- обрачун приликом управљања ограничењима, управљање ограничењима на интерконекцијама, управљање интерним ограничењима,
- промјене тржишних правила, рјешавање спорова, одредбе за непредвиђене ситуације.

## Члан 2.

### *Циљеви*

Основни циљеви ових Тржишних правила су:

- омогућавање сигурног погона електроенергетског система БиХ кроз ефикасан систем помоћних услуга и балансног тржишта,
- балансирање електроенергетског система БиХ уз што мање трошкове,
- стварање услова за ефикасно функционисање и даљи развој veleпродајног и малопродајног тржишта електричне енергије у БиХ.

## Члан 3.

### *Принципи*

Основни принципи унутар ових Тржишних правила су:

- тржишни принципи балансирања електроенергетског система БиХ и набавке помоћних услуга,
- равноправан и недискриминаторан третман свих учесника на тржишту,
- транспарентност.

## ДЕФИНИЦИЈЕ, СКРАЋЕНИЦЕ, КОНВЕНЦИЈЕ

## Члан 4.

### *Дефиниције*

Дефиниције појмова које се користе у овом документу дате су у наставку:

|                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Агрегирани податак</b> | податак који представља сумарну вриједност ињектоване, односно преузете електричне енергије са дистрибутивне мреже за једног учесника на тржишту, испоручене енергије по основу јавне услуге или остварене губитке у мрежи                                                                                                                           |
| <b>Балансна група</b>     | скуп једног или више учесника на тржишту са или без физичких тачака преузимања или ињектовања електричне енергије у регулационом подручју БиХ<br><i>У сврху достављања дневних распореда могу се формирати и балансне групе без тачака преузимања или ињектовања електричне енергије у регулационом подручју БиХ, тзв. трговачке балансне групе.</i> |
| <b>Балансно тржиште</b>   | централно тржиште електричне енергије којим руководи НОСБиХ у сврху одржавања континуираног баланса потражње и снабдијевања електричном енергијом у реалном времену                                                                                                                                                                                  |

|                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|----------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Балансно одговорна страна</b>       | учесник на тржишту који је на основу Уговора о балансној одговорности преузео балансну одговорност за балансну групу и који је код НОСБИХ-а регистрован као балансно одговорна страна                                                                                                                                                                      |
| <b>Цијена дебаланса</b>                | цијена електричне енергије по којој се финансијски поравнава остварени дебаланс балансно одговорних страна                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Дебаланс</b>                        | разлика између измјерених величина ињектоване и преузете електричне енергије и програма балансно одговорне стране или учесника на тржишту, при чему се узима у обзир и ангажована балансна енергија                                                                                                                                                        |
| <b>Дистрибутивно подручје</b>          | подручје на којем је надлежан један оператор дистрибутивног система                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Дневни распоред</b>                 | распоред планиране производње, потрошње, куповине и продаје електричне енергије за балансно одговорну страну или учесника на тржишту                                                                                                                                                                                                                       |
| <b><i>EIC X</i> код</b>                | јединствена ознака учесника на еуропском тржишту електричне енергије према <i>EIC</i> схеми ( <i>Energy Identification Coding</i> )                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Интервално бројило</b>              | мјерни уређај који има могућност мјерења и меморисања података за временске интервале мјерења који одговарају периоду поравнања                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Мрежни кодекс</b>                   | правила и процедуре које, између осталог, регулишу техничка питања у вези са прикључењем на преносни систем, помоћним услугама, мјерењем и достављањем дневних распореда                                                                                                                                                                                   |
| <b>Нежељена одступања</b>              | разлика између остварене и планиране размјене електричне енергије регулационог подручја                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Обавијест о уговору</b>             | информације које учесник на тржишту доставља НОСБиХ-у за сваки склопљени билатерални уговор                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Обрачунско мјерно мјесто</b>        | стварна или виртуелна локација у којој се обрачунавају енергетски продукти за корисника мреже<br><br>Мјерно мјесто може бити физичко бројило (физичко мјерно мјесто) или обрачунска формула над читањима физичких бројила (виртуелно мјерно мјесто).                                                                                                       |
| <b>Оператор дистрибутивног система</b> | електроенергетски субјекат који обавља дјелатност дистрибуције електричне енергије и управљања дистрибутивним системом и одговоран је за рад, одржавање и развој дистрибутивног система на одређеном подручју, за његово повезивање са другим системима и обезбјеђење дугорочне способности система да испуни потребе за дистрибуцијом електричне енергије |
| <b>Период поравнања</b>                | основни обрачунски период за који се врши поравнање дебаланса балансно одговорних страна                                                                                                                                                                                                                                                                   |

|                                                |                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Период трговања</b>                         | основни период за који се достављају номинације унутар дневног распореда                                                                                                                                                                   |
| <b>Помоћне услуге</b>                          | све услуге које НОСБиХ набавља од пружалаца помоћних услуга у сврху пружања системских услуга, односно у сврху очувања сигурног и поузданог рада електроенергетског система БиХ, те континуираног и квалитетног снабдијевања потрошача     |
| <b>Право на коришћење преносног капацитета</b> | право учесника на тржишту да за увоз, односно, извоз електричне енергије користи прекогранични преносни капацитет који му је додијељен кроз различите дугорочне алокацијске поступке                                                       |
| <b>Програм компензација</b>                    | сатни програм по којем се поравнавају акумулирана нежељена одступања регулационог подручја у периоду компензација                                                                                                                          |
| <b>Програм</b>                                 | биланс планиране производње и потрошње, односно продаје и куповине електричне енергије на сатном нивоу за балансно одговорну страну                                                                                                        |
| <b>Произвођач</b>                              | улога коју има учесник на тржишту, власник лиценце за производњу електричне енергије                                                                                                                                                       |
| <b>Пружалац помоћних услуга</b>                | учесник на тржишту чији су ресурси регистровани код НОСБиХ-а за пружање помоћних услуга                                                                                                                                                    |
| <b>Регистар мјерења</b>                        | скуп обрачунских мјерних мјеста на граници корисника и преносне мреже са техничким подацима о инсталацијама мјерења, како је описано Мрежним кодексом                                                                                      |
| <b>Регулациони блок</b>                        | скуп једног или више регулационих подручја која раде заједно у функцији секундарне регулације према другим регулационим блоковима синхроне зоне. Регулационо подручје БиХ је дио Регулационог блока Словенија-Хрватска-Босна и Херцеговина |
| <b>Регулационо подручје</b>                    | дио ЕНТСО-Е интерконекције којом управља један оператор система са имплементираном функцијом секундарне регулације. БИХ је једно регулационо подручје                                                                                      |
| <b>Реноминација</b>                            | модификација дневног распореда достављена према процедури која је дефинисана у Мрежном кодексу                                                                                                                                             |
| <b>Снабдјевач</b>                              | улога учесника на тржишту, власника лиценце, која се односи на снабдијевање електричном енергијом крајњих купаца                                                                                                                           |
| <b>Тачка примопредаје</b>                      | тачка у којој се врши ињектовање, преузимање или размјена електричне енергије на преносној и дистрибутивним мрежама у БиХ                                                                                                                  |
| <b>Трговац</b>                                 | улога коју има учесник на тржишту, власник лиценце, која се односи на трговину електричном енергијом                                                                                                                                       |

|                                   |                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Учесник на тржишту</b>         | власник лиценце која се односи на производњу, снабдијевање или трговину електричном енергијом                                                                                              |
| <b>Замјенска крива оптерећења</b> | крива сатних нивоа оптерећења категорија и група потрошње током дневног, седмичног, мјесечног или годишњег периода, израђена на основи база података оптерећења узоркованих крајњих купаца |

## Члан 5.

### Скраћенице

У документу се користе следеће скраћенице:

|                              |                                                                                                                                                  |
|------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| $B_G$                        | балансна група                                                                                                                                   |
| $B_{OC}$                     | балансно одговорна страна                                                                                                                        |
| $B_{OSTV}$                   | остварени биланс балансно одговорне стране                                                                                                       |
| $B_{PLAN}$                   | планирани биланс балансно одговорне стране                                                                                                       |
| $C_{ostv}$                   | остварена потрошња БОС-а                                                                                                                         |
| $C_{S\text{ekEn}}^{NADOLE}$  | најнижа цијена понуде за енергију при секундарној регулацији надоле                                                                              |
| $C_{S\text{ekEn}}^{NAGORE}$  | највиша цијена понуде за енергију при секундарној регулацији нагоре                                                                              |
| $C_{T\text{ercEn}}^{NADOLE}$ | најнижа цијена енергије активираних терцијарних резерви надоле                                                                                   |
| $C_{T\text{ercEn}}^{NAGORE}$ | највиша цијена енергије активираних терцијарних резерви нагоре                                                                                   |
| $C_+$                        | цијена позитивног дебаланса                                                                                                                      |
| $C_-$                        | цијена негативног дебаланса                                                                                                                      |
| $\Delta BOS$                 | дебаланс балансно одговорне стране                                                                                                               |
| $ДЕРК$                       | Државна регулаторна комисија за електричну енергију                                                                                              |
| $EIC$                        | ENTSO-E идентификациони код ( <i>ENTSO-E Identification Code</i> )                                                                               |
| $ENTSO-E$                    | Европско удружење оператора преносних система за електричну енергију ( <i>Еуропеан Нетворк оф Трансмисион Систем Операторс фор Електрицити</i> ) |
| $EXP_{PLAN}$                 | укупна продаја БОС-а                                                                                                                             |
| $IMP_{PLAN}$                 | укупна куповина БОС-а                                                                                                                            |
| $k_+, k_-$                   | кофицијенти уз цијене дебаланса                                                                                                                  |

|                     |                                                                        |
|---------------------|------------------------------------------------------------------------|
| <i>НОСБиХ</i>       | Независни оператор система у Босни и Херцеговини                       |
| <i>ОДС</i>          | оператор дистрибутивног система                                        |
| <i>ОММ</i>          | обрачунско мјерно мјесто                                               |
| $p_{MaxSecCap}$     | гранична цијена капацитета секундарне регулације                       |
| $p_{MaxSecCapMont}$ | гранична мјесечна цијена капацитета секундарне регулације              |
| $p_{MaxSecCapYear}$ | гранична годишња цијена капацитета секундарне регулације               |
| $p_{MaxTerCap}$     | горња гранична цијена капацитета терцијарне регулације                 |
| $p_{MaxTerEnUp}$    | гранична цијена енергије терцијарне регулације нагоре                  |
| $P_{ostv}$          | остварена производња БОС-а                                             |
| <i>ППУ</i>          | пружалац помоћних услуга                                               |
| $p_{reg}^{NADOLE}$  | испоручена балансна енергија секундарне и терцијарне регулације надоле |
| $p_{reg}^{NAGORE}$  | испоручена балансна енергија секундарне и терцијарне регулације нагоре |
| <i>C</i>            | разлика цијена енергије секундарне регулације нагоре и надоле          |

## Члан 6.

### Конвенције

У процесима везаним уз ова Тржишна правила вријеме се исказује према средњоевропском времену (СЕТ) и користи се конвенција да први сат траје од 00:00:00 до 01:00:00 сати. Сат се састоји од 4 петнаестоминутна интервала.

Обрачун и плаћања обављају се у домаћој валути, односно у конвертибилним маркама (КМ). Обрачун свих финансијских величина врши се на два децимална мјеста.

Производња, потрошња, пријем и испорука активне електричне енергије мјери се и обрачунава у kWh.

Производња, потрошња, пријем и испорука реактивне електричне енергије мјери се и обрачунава у kVarh.

Активна снага се мјери и обрачунава у kW.

Основни период трговања је један сат.

Основни период поравнања је један сат.

## Члан 7.

### *Подјела и дијелови тржишта*

Тржиште електричне енергије у БиХ је јединствено и састоји се од veleпродајног и малопродајног тржишта.

Veleпродајно тржиште се односи на трговину електричном енергијом између лиценцираних компанија за производњу, снабдијевање и трговину електричном енергијом.

Малопродајно тржиште односи се на снабдијевање крајњих купаца од стране лиценцираних компанија за снабдијевање електричном енергијом.

Балансно тржиште је дио veleпродајног тржишта и представља централно тржиште за набавку и продају електричне енергије којим руководи НОСБиХ у сврху одржавања континуираног баланса снабдијевања и потражње у реалном времену. Једна од страна у трансакцији на балансном тржишту увијек је НОСБиХ.

Ова тржишна правила уређују односе на балансном тржишту електричне енергије у БиХ.

## Члан 8.

### *Учесници на veleпродајном тржишту*

Учесник на veleпродајном тржишту (у даљем тексту *учесник на тржишту*) власник је минимално једне лиценце која се односи на производњу, трговину и снабдијевање електричном енергијом у БиХ, коју издаје надлежна регулаторна комисија у БиХ.

Учесник на тржишту, према важећим лиценцама које посједује, може имати једну или више улога:

- Произвођач, у складу са лиценцом коју посједује, производи електричну енергију унутар својих производних објеката те има право да произведену електричну енергију продаје на тржишту.
- Снабдјевач, у складу са лиценцом коју посједује, осим на veleпродајном, има право да учествује и на малопродајном тржишту и снабдијева крајње потрошаче.

Изузетно, улогу снабдјевача може имати оператор мреже у случају набавке електричне енергије за покривање губитака унутар мреже којом управља у складу са законским ограничењима, а према одговарајућој одлуци надлежне регулаторне комисије.

- У складу са лиценцом коју посједује, трговац има право да купује и продаје електричну енергију.

На тржишту електричне енергије може учествовати оператор за обновљиве изворе енергије уз уважавање ограничења прописаних законским актима која регулишу дјелатност овог субјекта.

Типови лиценци и припадајуће улоге, ограничења везана за поједине лиценце, као и регулаторна комисија надлежна за њихово издавање објављују се на интернет страници НОСБиХ-а.

Учесник на тржишту обавезан је да поштује одредбе Тржишних правила.

## Члан 9.

### *Регистрација учесника на тржишту*

Да би стекао право учешћа на тржишту, учесник на тржишту мора да се региструје код НОСБиХ-а. Процедура регистрације подразумева следеће активности:

1. Учесник на тржишту подноси Захтјев за издавање ЕИС X кода који се, као јединствена идентификацијска ознака учесника на тржишту, користи приликом пријаве дневних распореда, обавјештења о уговорима те на аукцији прекограничних преносних капацитета. Образац Захтјева за издавање ЕИС X кода налази се на веб-страници НОСБиХ-а и подноси се путем факса или имејла на адресу: [трзисте@носбих.ба](mailto:трзисте@носбих.ба). Након провјере података у захтјеву, НОСБиХ, као локални уред за издавање ЕИС кодова (*Local Issuing Office – LIO 36*), о издатом ЕИС коду обавјештава подносиоца захтјева, у року од 7 радних дана након пријема захтјева.
2. Учесник на тржишту дужан је у НОСБиХ доставити:
  - a) копије лиценци које посједује,
  - b) списак свих тачака примопредаје електричне енергије на преносној мрежи БиХ,
  - c) информацију о балансној групи којој припада и надлежној балансно одговорној страни у облику попуњеног обрасца БГ форма,
  - d) информацију о начину достављања дневних распореда (преко БОС-а или самостално).

Уколико је достављена документација потпуна и исправна, учесник на тржишту ће бити регистрован у року од 10 дана након пријема документације. Уколико достављена документација није потпуна или није исправна, НОСБиХ ће у року од три радна дана о томе обавијестити учесника на тржишту, након чега се процедура регистрације понавља.

НОСБиХ води Регистар учесника на тржишту и објављује га на својој веб-страници.

Учесник на тржишту је дужан правовремено обавјештавати НОСБиХ о свим измјенама наведених података.

## Члан 10.

### *Искључење учесника са тржишта електричне енергије*

НОСБиХ може искључити учесника са тржишта електричне енергије на одређено вријеме, а све до елиминисања разлога искључења, уколико:

- надлежни регулатор одузме или не продужи лиценцу учеснику на тржишту,
- учесник на тржишту крши одредбе Тржишних правила,
- учесник на тржишту регистрован као БОС не испуњава своје обавезе проистекле из Уговора о балансној одговорности.

У случају искључења учесника на тржишту на одређено вријеме, НОСБиХ је о томе обавезан обавијестити регулаторне комисије у БиХ.

Уколико је учесник на тржишту искључиван на одређено вријеме – 3 (три) пута у року од три узастопне календарске године, НОСБиХ, уз сагласност ДЕРК-а, може да донесе одлуку о трајном искључењу учесника са тржишта електричне енергије у БиХ.

НОСБиХ је о трајном искључењу, или искључењу на одређено вријеме тог учесника на тржишту, дужан да обавијести ДЕРК као и остале учеснике на тржишту.

## **Члан 11.**

### *Балансна група и балансно одговорна страна*

Балансна група се састоји од једног или више учесника на тржишту са свим њиховим тачкама примопредаје електричне енергије на преносној и дистрибутивним мрежама у БиХ. Учесници на тржишту се могу удруживати у балансне групе у циљу смањења трошкова дебаланса или из других разлога. Балансна група мора имати једног учесника на тржишту дефинисаног као балансно одговорна страна (у даљем тексту БОС).

Учесник на тржишту може бити члан само једне балансне групе.

Поравнање дебаланса унутар балансне групе је обавеза БОС-а и чланова балансне групе.

## **Члан 12.**

### *Регистрација БОС*

Учесник на тржишту који жели формирати балансну групу мора бити регистрован код НОСБиХ-а као БОС. Приликом регистрације, БОС је дужан:

- попунити пријаву за регистрацију БОС-а. Образац пријаве се налази на веб-страници НОСБиХ-а,
- потписати са НОСБиХ-ом уговор о балансној одговорности у којем се регулишу односи између НОСБиХ-а и БОС-а у вези са трошковима дебаланса балансне групе коју БОС представља. Образац уговора о балансној одговорности налази се на веб-страници НОСБиХ-а,
- доставити НОСБиХ-у списак свих учесника на тржишту који се налазе унутар балансне групе коју БОС представља,
- доставити НОСБиХ-у појединачне БГ обрасце потписане са сваким учесником на тржишту који се налази унутар његове балансне групе. Узорак БГ обрасца се налази на веб-страници НОСБиХ-а,
- доставити НОСБиХ-у списак свих тачака примопредаје електричне енергије на преносној мрежи.

Уколико учесник на тржишту жели бити уједно и БОС, истовремено подноси захтјев за регистрацију учесника на тржишту и регистрацију БОС-а.

НОСБиХ ће у року од 7 радних дана, након што је учесник на тржишту испунио горе наведене обавезе, регистровати учесника на тржишту као БОС. Уколико наведени захтјеви нису у потпуности испуњени, НОСБиХ ће у року од три радна дана о томе обавијестити учесника на тржишту, након чега се процедура регистрације понавља.

НОСБиХ води Регистар БОС-а и објављује га на својој веб-страници.

БОС је дужан правовремено обавјештавати НОСБиХ о свим измјенама наведених података.

### **Члан 13.**

#### *Промјена састава балансне групе*

Сваку промјену састава балансне групе БОС је дужан пријавити НОСБиХ- путем попуњеног БГ обрасца. Образац БГ се налази на веб-страници НОСБиХ-а.

У случају уласка или изласка учесника на тржишту из балансне групе на захтјев БОС-а, БОС који представља Балансну групу дужан је о томе обавијестити НОСБиХ путем БГ обрасца.

У случају да учесник на тржишту жели промјенити БОС, нови БОС је дужан о томе обавијестити НОСБиХ путем попуњеног БГ обрасца. Након пријема БГ обрасца о промјени састава балансне групе који шаље нови БОС, у року од три радна дана НОСБиХ о томе обавјештава стари БОС.

Промјена састава балансне групе, односно промјена БОС-а, примјењује се од првог дана мјесеца М за захтјеве, односно БГ обрасце достављене НОСБиХ-у до 10. дана у мјесецу М-1. За захтјеве о промјени БОС-а који су у НОСБиХ-у у облику БГ обрасца поднесени након 10. у мјесецу М-1, почетак примјене се пролонгира до првог дана у мјесецу М+1.

Приликом промјене састава балансне групе, БОС је дужан да НОСБиХ-у достави нови списак учесника на тржишту који чине балансну групу и нови списак тачака примопредаје електричне енергије.

## **ВРЕМЕНСКЕ ФАЗЕ ТРЖИШТА**

### **Члан 14.**

#### *Номинација и реноминација дневних распореда*

Учесник на тржишту НОСБиХ-у доставља дневни распоред путем ESS платформе (енгл. *ENTSO-E Scheduling System*), самостално или преко свог БОС-а на начин дефинисан у процесу регистрације учесника на тржишту.

Сваки достављени дневни распоред БОС-а или учесника на тржишту треба да је избалансиран за сву производњу/куповину/пријем електричне енергије и потрошњу/продају/испоруку електричне енергије за сваки период трговања. Формат доставе је дефинисан у ESS платформи.

Номинације и реноминације дневних распореда врше се у роковима и на начин који су дефинисани у Упутству за достављање дневних распореда.

Посљедња верзија дневног распореда коју је одобрио НОСБиХ обавезујућа је и користи се у фази обрачуна дебаланса.

### **Члан 15.**

#### *Оперативна фаза*

У току реализације дневних распореда НОСБиХ ангажује помоћне услуге и користи балансну енергију за балансирање и управљање загушењима унутар Регулационог

подручја БиХ како је дефинисано у поглављу VI – Помоћне услуге. Сваки такав ангажман евидентира се и узима у обзир приликом обрачуна дебаланса.

## Члан 16.

### *Процедура обавијести о уговорима*

Учесник на тржишту дужан је доставити НОСБиХ-у информације за сваки склопљени билатерални уговор, а које се у овом контексту називају обавјештења о уговорима.

Обавјештења о уговорима достављају се путем електронске платформе *Contract Notification*, у коју учесници на тржишту уносе следеће податке:

- идентификациони број уговора,
- ЕИС кодове уговорних страна,
- тип уговора (унутрашња трговина, прекогранична трговина, транзит),
- мјесто пријема и испоруке,
- тип прекограничног капацитета,
- трајање уговора,
- уговорене количине и одговарајуће сатне програме.

Наведени захтјеви односе се на све билатералне уговоре, укључујући уговоре за извоз и увоз електричне енергије.

У оквиру обавјештења о уговорима учесници на тржишту не треба да достављају цијене и друге повјерљиве информације финансијске природе.

Податке достављене у оквиру процеса обавјештавања о уговорима НОСБиХ користи за израду извјештаја о унутрашњој и прекограничној трговини.

Обавјештења о уговорима учесника на тржишту која се односе на исту трансакцију морају се подударати тј. продате количине електричне енергије морају бити једнаке купљеним количинама. НОСБиХ унакрсно провјерава обавијести о уговору које достављају учесници на тржишту те номинације које доставља сваки БОС те, у случају њихове неусклађености, захтијева исправке.

Усаглашени мјесечни извјештај о интерној и прекограничној трговини НОСБиХ доставља ДЕРК-у, надлежним ентитетским регулаторним комисијама и учесницима на тржишту, најкасније до 10. дана у мјесецу М за мјесец М-1.

## ТАЧКЕ ПРИМОПРЕДАЈЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ

## Члан 17.

### *Тачке примопредаје*

Тачке примопредаје електричне енергије су тачке у којима се врши ињектовање, преузимање и размјена електричне енергије између енергетских субјеката на преносној и дистрибутивним мрежама у БиХ.

За сваку тачку примопредаје електричне енергије на преносној мрежи дефинисано је обрачунско мјерно мјесто (у даљем тексту ОММ) и припадајућа обрачунска формула унутар Регистра мјерења у складу са Мрежним кодексом.

Третман тачки примопредаје електричне енергије и ОММ-а на дистрибутивној мрежи дефинисан је документом Процедуре за размјену података између НОСБиХ-а и ОДС-а.

## Члан 18.

### *Тачке примопредаје на преносној мрежи*

Тачке примопредаје електричне енергије на преносној мрежи могу бити:

- на граници преносне и дистрибутивне мреже,
- на граници преносне мреже и производних објеката,
- на граници преносне мреже и потрошача/купаца, директно прикључених на преносну мрежу,
- на граници преносне мреже БиХ и система сусједних држава.

## Члан 19.

### *Тачке примопредаје на дистрибутивној мрежи*

Тачке примопредаје електричне енергије на дистрибутивној мрежи могу бити:

- на граници дистрибутивне мреже и преносне мреже,
- на граници дистрибутивне мреже и производних објеката,
- на граници дистрибутивне мреже и потрошача/купаца,
- на граници између сусједних дистрибутивних мрежа унутар БиХ,
- на граници дистрибутивне мреже унутар БиХ и дистрибутивних система сусједних држава.

## Члан 20.

### *Достава података за ОММ*

Обавеза доставе података о ињектовању, преузимању и размјени електричне енергије из ОММ-а у тачкама примопредаје на граници преносне мреже дефинисана је у Мрежном кодексу.

За доставу података из тачака примопредаје електричне енергије на граници дистрибутивне мреже надлежан је оператор дистрибутивног система (у даљем тексту

ОДС). ОДС је, за дистрибутивну мрежу у својој надлежности, обавезан НОСБиХ-у достављати следеће податке:

- агрегиране податке, као ОММ, о ињектовању и преузимању електричне енергије са дистрибутивне мреже, за сваког произвођача који посједује објекте прикључене на дистрибутивну мрежу за коју је ОДС надлежан;
- агрегиране податке, као ОММ, о ињектовању и преузимању електричне енергије са дистрибутивне мреже, за сваког снабдјевача који снабдијева потрошаче прикључене на дистрибутивну мрежу за коју је ОДС надлежан;
- агрегиране податке о ињектовању и преузимању електричне енергије у/из свих сусједних дистрибутивних мрежа у БиХ;
- агрегиране податке о ињектовању и преузимању електричне енергије из мрежа сусједних држава;
- податке о оствареним дистрибутивним губицима дистрибутивног подручја за које је ОДС надлежан.

Подаци о ињектовању, преузимању и размјени електричне енергије су измјерене вриједности из интервалних бројила или естимиране (процијењене) вриједности на основу замјенских кривих оптерећења. Подаци су сатне или 15-минутне резолуције у складу са периодом поравнања из члана 6. ових Тржишних правила. Подаци се достављају у kWh. Формат докумената, динамика слања и други детаљи везани за доставу обрачунских података које ОДС доставља НОСБиХ-у дефинисани су у документу Процедуре за размјену података између НОСБиХ-а и ОДС-а.

ОДС, уз сагласност НОСБиХ-а, може агрегирати податке о ињектовању и преузимању електричне енергије са дистрибутивне мреже, дистрибутивне губитке, податке о преузимању електричне енергије по основу јавне услуге и друге податке, ако се ти подаци односе на истог учесника на тржишту.

## Члан 21.

### *Придруживање ОММ-а учесницима на тржишту*

Учеснику на тржишту који има улогу произвођача придружују се следећи ОММ-и:

- ОММ који је произвођачу придружен унутар Регистра мјерења,
- ОММ са дистрибутивне мреже за сваки ОДС на чију мрежу произвођач има прикључене производне објекте.

Учеснику на тржишту који има улогу снабдјевача придружују се следећи ОММ-и:

- ОММ који је снабдјевачу придружен на основу уговора о снабдијевању за купце директно прикључене на преносну мрежу,
- ОММ са дистрибутивне мреже за сваки ОДС на чијој мрежи снабдјевач врши снабдијевање крајњих потрошача.

ОММ који представља преносне губитке додјељује се учеснику на тржишту који има уговор за покривање преносних губитака.

ОММ који представља дистрибутивне губитке додјељује се учеснику на тржишту који има уговор за покривање дистрибутивних губитака конкретне дистрибутивне мреже.

Учеснику на тржишту се, по основу улоге трговца, не придружују ОММ-и.

Учесник на тржишту и његов БОС имају право увида код НОСБиХ-а у ОММ-е и тачке примопредаје електричне енергије које су им придружене.

## **БАЛАНСНА ОДГОВОРНОСТ**

### **Члан 22.**

#### *Балансна одговорност БОС-а*

Балансна одговорност БОС-а значи његову финансијску одговорност према НОСБиХ-у за дебаланс балансне групе коју тај БОС представља.

НОСБиХ утврђује балансну одговорност и врши алокацију трошкова балансирања електроенергетског система БиХ на нивоу БОС-а.

Балансна одговорност БОС-а према НОСБиХ-у регулише се уговором о балансној одговорности чија се форма налази на веб-страници НОСБиХ-а.

### **Члан 23.**

#### *Уговор о балансној одговорности*

Уговором о балансној одговорности се, између осталог, дефинише начин плаћања између НОСБиХ-а и БОС-а за дебаланс балансне групе, инструмент обезбјеђења плаћања, увјети за активацију, период важења, као и увјети за промјену висине инструмента обезбјеђења плаћања.

Инструмент обезбјеђења плаћања БОС-а за дебаланс балансне групе је банкарска гаранција издата у корист НОСБиХ-а. Висина банкарске гаранције одређује се за период од једне календарске године као већа од двије вриједности:

- финансијске вриједности планиране просјечне тродневне производње електричне енергије БОС-а, која се рачуна по просјечној цијени дебаланса за мањак електричне енергије у години која претходи години за коју се издаје банкарска гаранција,
- финансијске вриједности планиране просјечне тродневне потрошње електричне енергије БОС-а, која се рачуна по просјечној цијени дебаланса за мањак електричне енергије у години која претходи години за коју се издаје банкарске гаранција,

при чему износ банкарске гаранције не може бити већи од 2.000.000 КМ.

У случају да унутар балансне групе није планирана производња нити снабдијевање крајњих потрошача електричном енергијом, БОС није дужан издати банарску гаранцију.

Прије потписивања Уговора о балансној одговорности, БОС је дужан доставити НОСБиХ-у планиране вриједности производње и потрошње електричне енергије унутар балансне групе коју тај БОС представља. Ове вриједности ће се, као максимално могућа

вриједност дебаланса БОС-а, користити приликом израчунавања висине банквних гаранција.

БОС је дужан обавијестити НОСБиХ о свакој значајнијој промјени производње и потрошње унутар балансне групе како би се, евентуално, утврдиле нове висине банарских гаранција. Значајнијом промјеном производње и потрошње унутар балансне групе ће се сматрати промјена већа од 10%. У случају значајног повећања производње и потрошње, БОС је дужан доставити нове банарске гаранције које ће покривати наведено повећање. Такође, БОС има право на смањење износа банарске гаранције у случају значајнијег смањења производње и потрошње балансне групе.

Уколико НОСБиХ процијени да је дошло до значајне промјене енергетских величина производње и потрошње БОС-а, НОСБиХ може покренути поступак израчуна и захтијевати достављање нових банарских гаранција. Основа за прорачун су хисторијски подаци за енергетске величине у претходна 3 мјесеца, или планиране енергетске величине које достави БОС.

Обавеза БОС-а је да обезбиједи тражену банарску гаранцију за цијели период важења Уговора о балансној одговорности, с тим да се банарска гаранција обезбјеђује у интервалима од једне године. Гаранција се доставља након потписа Уговора о балансној одговорности, с тим што Уговор постаје важећи тек по достављању гаранције. НОСБиХ ће активирати банарску гаранцију у случају неиспуњења обавеза БОС-а које се односе на плаћања предвиђена Уговором о балансној одговорности. Након активирања, БОС је нову банарску гаранцију дужан доставити у предвиђеном року, према одредбама Уговора о балансној одговорности. Форма банарске гаранције и остали увјети ће бити дефинисани унутар Уговора о балансној одговорности.

БОС унутар чије балансне групе није планирана производња нити снабдијевање електричном енергијом није обавезан доставити банарску гаранцију, али је дужан потписати Уговор о балансној одговорности.

## **Члан 24.**

### *Раскид Уговора о балансној одговорности*

Уговор о балансној одговорности може се раскинути у случају захтјева једне од уговорних страна, НОСБиХ-а или БОС-а.

У случају захтјева БОС-а за раскид Уговора о балансној одговорности, БОС је, за сваког учесника на тржишту, дужан НОСБиХ-у поднијети писмени захтјев за раскид Уговора о балансној одговорности, као и БГ образац за искључење из балансне групе за коју је балансно одговоран.

Раскидни рок из претходног става почиње да тече од првог календарског дана наредног мјесеца у односу на датум пријема захтјева о раскиду уговора о балансној одговорности. Уговорни однос престаје по истеку раскидног рока који траје два календарска мјесеца.

Током раскидног рока БОС има сва права и обавезе из уговора о балансној одговорности. НОСБиХ и БОС су дужни да током раскидног рока регулишу права и обавезе по основу раскида уговора о балансној одговорности.

НОСБиХ може једнострано да раскине уговор о балансној одговорности са БОС-ом у следећим случајевима:

- а) када БОС не достави одговарајући инструмент обезбјеђења плаћања у погледу рока важења и износа одређених уговором о балансној одговорности,
- б) када је покренут поступак стечаја или ликвидације БОС-а,

- с) када БОС не извршава обавезе из Уговора о балансној одговорности.

НОСБиХ ће, након што БОС-у упути упозорење о неизвршавању обавеза, оставити додатни рок, не дужи од 5 радних дана, да БОС отклони или исправи пропусте настале неиспуњавањем обавеза из уговора о балансној одговорности. Уколико БОС у додатном року не изврши све своје обавезе, уговор се сматра раскинутим од првог календарског дана наредног мјесеца након дана истека додатног рока за извршење обавеза. БОС у овом случају има сва права и обавезе из уговора до датума када се уговор сматра раскинутим.

У случају раскида уговора о балансној одговорности НОСБиХ ће о томе обавијестити:

- а) БОС на који се односи раскид уговора,
- б) учеснике на тржишту у саставу балансне групе за коју је БОС балансно одговоран,
- с) све остале регистроване БОС-ове.

## **Члан 25.**

### *Балансна одговорност учесника на тржишту*

Учесник на тржишту је за свој дебаланс одговоран свом БОС-у. Учесник на тржишту и БОС дужни су дефинисати међусобне односе у вези са расподјелом трошкова дебаланса унутар балансне групе.

НОСБиХ ће, у случају да располаже планским подацима и подацима о остварењу учесника на тржишту, рачунати дебаланс учесника на тржишту и достављати га учеснику на тржишту и његовом БОС-у као могући основ за расподјелу трошкова дебаланса унутар балансне групе.

## **Члан 26.**

### *Балансна одговорност крајњег потрошача*

Балансна одговорност крајњег потрошача односи се на одговорност потрошача према свом снабдјевачу и треба да је дефинисана унутар уговора о снабдијевању или другог документа.

## **ПОМОЋНЕ УСЛУГЕ**

## **Члан 27.**

### *Опће напомене*

Помоћне услуге су услуге које НОСБиХ набавља од пружалаца помоћних услуга (у даљем тексту ППУ) у сврху очувања сигурног и поузданог рада електроенергетског система БиХ те континуираног и квалитетног снабдијевања потрошача електричном енергијом.

Комерцијални односи између НОСБиХ-а и ППУ-а регулишу се овим Тржишним правилима, док су врсте и техничке карактеристике помоћних услуга, технички захтјеви што их морају испуњавати ресурси који пружају помоћне услуге и потребни ниво услуга за електроенергетски систем БиХ дефинисани у Мрежном кодексу.

## Члан 28.

### *Врсте помоћних услуга*

Предмет Тржишних правила су следеће помоћне/системске услуге:

- регулација фреквенције и активне снаге - примарна, секундарна и терцијарна,
- регулација напона и реактивне снаге,
- могућност покретања електрана без вањског напајања,
- покривање губитака електричне енергије на преносном систему,
- елиминисање одступања балансно одговорних страна од дневног распореда.

## Члан 29.

### *Примарна регулација*

ППУ-и чији су објекти према Мрежном кодексу обавезни пружати помоћну услугу примарне регулације ту услугу пружају без накнаде, о властитом трошку.

## Члан 30.

### *Секундарна регулација*

НОСБиХ набавља капацитет секундарне регулације путем јавних набавки. Понуде за секундарну резерву вреднују се према понуђеној цијени резервације капацитета. Понуде се бирају с циљем минимализације трошка резервације капацитета секундарне регулације до нивоа траженог капацитета секундарне регулације, при чему се капацитет у понуди ППУ-а може дијелити. Одабране понуде плаћају се по понуђеној цијени за капацитет секундарне регулације (*Pay-As-Bid*). Цијена капацитета секундарне регулације ограничена је граничном цијеном  $p_{MaxSecCap}$  коју доноси ДЕРК и која се одређује за годишњи ( $p_{MaxSecCapYear}$ ) и мјесечни ( $p_{MaxSecCapMont}$ ) поступак јавне набавке.

Право учешћа у тржишној процедури имају ППУ-и чији објекти задовољавају техничке предувјете за пружање помоћне услуге секундарне регулације и који су као такви заведени у Регистар ресурса за пружање помоћне услуге секундарне регулације. Процеси везани за провјеру техничке исправности те регистрацију објеката за пружање помоћне услуге секундарне регулације дефинисани су у Процедурама за помоћне услуге.

Потребни капацитет секундарне регулације одређује се на мјесечном нивоу према правилима у Мрежном кодексу, посебно за вршне (од 06 до 24 сати), посебно за невршне (од 00 до 06 сати) периоде оптерећења унутар дана.

Поступак јавне набавке резервних капацитета секундарне регулације проводи се на годишњем нивоу, крајем текуће године за 12 мјесеци наредне године. Ако за неки мјесец није уговорен потребан капацитет секундарне регулације кроз годишњи поступак јавне набавке, за недостајући капацитет секундарне регулације организује се посебна мјесечна јавна набавка.

У случају да кроз годишњи и мјесечни поступак јавне набавке није обезбијеђен потребан капацитет секундарне регулације за неки мјесец, недостајући капацитет се распоређује на ППУ чији објекти имају могућност пружања помоћне услуге секундарне регулације.

Цијена овог капацитета једнака је просјечној пондерисаној цијени прихваћених понуда за капацитет секундарне регулације за конкретни мјесец.

Процедуре за набавку и начин расподјеле недостајућег капацитета на ППУ детаљно су описани у Процедурама за помоћне услуге.

НОСБиХ и ППУ ће, након проведене тржишне процедуре, склопити Уговор о пружању помоћне услуге секундарне регулације у којем ће, између осталог, бити дефинисани начин и рокови за плаћање, начин оцјене квалитета пружене услуге, накнада у случају неиспуњења и други детаљи. Образац Уговора је доступан на веб-страници НОСБиХ-а.

Помоћна услуга секундарне регулације је аутоматска и активира се на основу сигнала са система СКАДА (SCADA) у НОСБиХ-у који се шаље на групне или појединачне регулаторе ППУ. Сигнал секундарне регулације распоређује се на ППУ-е пропорционално њиховом учешћу у укупно расположивом капацитету секундарне регулације.

Активирана енергија секундарне регулације финансијски се надокнађује према понуђеним цијенама енергије, посебно при регулацији нагоре, посебно при регулацији надоле. Цијену енергије за два смјера регулације ППУ достављају у НОСБиХ у активностима на балансом тржишту за наредни дан. Разлика цијена активиране секундарне енергије у два смјера регулације ограничава се величином  $C$  коју одређује ДЕРК.

ППУ који из техничких и других разлога није у могућности да обезбиједи уговорени капацитет секундарне регулације дужан је о томе обавијестити НОСБиХ. У случају да ППУ није обезбиједио или није квалитетно пружио помоћну услугу секундарне регулације дужан је платити накнаду НОСБиХ-у. Начин утврђивања висине накнаде и начин одређивања квалитете пружене услуге секундарне регулације детаљно су описани у Процедурама за помоћне услуге.

## Члан 31.

### *Терцијарна регулација*

НОСБиХ проводи поступак јавне набавке капацитета терцијарне регулације нагоре и терцијарне регулације надоле. Понуде за терцијарну резерву вреднују се према понуђеној цијени резервације капацитета. Понуде се бирају с циљем минимизације трошка резервације капацитета терцијарне регулације до нивоа траженог капацитета терцијарне регулације, при чему се капацитет у понуди ППУ-а може дијелити. Одабране понуде плаћају се по понуђеној цијени за капацитет терцијарне регулације (*Pay-As-Bid*). Горњу граничну цијену резервације капацитета терцијарне регулације  $p_{MaxTerCap}$  одређује ДЕРК.

Право учешћа у тржишној процедури имају ППУ-и чији објекти задовољавају техничке предусјете за пружање помоћне услуге терцијарне регулације и који су као такви заведени у Регистар ресурса за пружање помоћне услуге терцијарне регулације. Процеси везани за провјеру техничке исправности те регистрацију објеката за пружање помоћне услуге терцијарне регулације дефинисани су у Процедурама за помоћне услуге.

Потребни капацитет терцијарне регулације одређује се на мјесечном нивоу посебно за регулацију нагоре и надоле према правилима у Мрежном кодексу, узимајући у обзир договорене аранжмане о заједничкој резерви у регулационом блоку СХБ и друге аранжмане на нивоу ЕНТСО-Е.

Поступак јавне набавке резервних капацитета терцијарне регулације спроводи се на годишњем нивоу, те на мјесечном нивоу за недостајуће резервне капацитете. Процедуре за набавку капацитета терцијарне регулације детаљно су описане у Процедурама за помоћне услуге.

НОСБиХ и ППУ ће, наконведеног поступка јавне набавке, склопити Уговор о пружању помоћне услуге терцијарне регулације у којем ће, између осталог, бити дефинисани начин и рокови за плаћање, начин оцјене квалитета пружене услуге, накнада у случају неиспуњења и други детаљи. Образац уговора је доступан на веб страници НОСБиХ-а.

Активирана енергија терцијарне регулације финансијски се надокнађује према понуђеним цијенама енергије посебно при регулацији нагоре, посебно при регулацији надоле. Цијена енергије за два смјера регулације доставља се кроз активности на дневном тржишту балансне енергије. Цијена енергије активираних терцијарних регулација нагоре ограничава се граничном цијеном  $p_{MaxTerEnUp}$  коју доноси ДЕРК. Детаљи везани за достављање понуда за енергију терцијарне регулације дати су у документу Правилник о раду дневног тржишта балансне енергије који је објављен на веб страници НОСБиХ-а.

## Члан 32.

### *Дневно тржиште балансне енергије терцијарне регулације*

НОСБиХ користи дневно тржиште балансне енергије терцијарне регулације за балансирање Регулационог подручја БиХ.

ППУ који има уговорен капацитет терцијарне резерве дужан је доставити једну понуду за балансну енергију терцијарне регулације за сваки појединачни Уговор за капацитет терцијарне регулације. ППУ-и могу достављати понуде на дневном тржишту балансне енергије и мимо уговорених капацитета. Понуде се достављају посебно за регулацију нагоре и за регулацију надоле.

Терцијарна регулација се ангажује на основу листе редослиједа ангажовања коју НОСБиХ формира на основу понуда за енергију пристиглих на дневном тржишту балансне енергије терцијарне регулације.

Активираних понуда балансне енергије терцијарне регулације плаћају се по понуђеним цијенама.

Детаљи везани за функционисање дневног тржишта балансне енергије терцијарне регулације дати су у документу Правилник о раду дневног тржишта балансне енергије.

## Члан 33.

### *Q-V подршка*

Производни објекти су дужни пружати помоћну услугу Q-V подршке и одржавати напон на прикључцима генератора у дефинисаним границама у складу са погонском картом, и то без накнаде.

## Члан 34.

### *Покретање електране без вањског напона*

Производни објекти који имају могућност покретања без присуства вањског напона дужни су пружити ову помоћну услугу на захтјев НОСБиХ-а без накнаде.

### **Члан 35.**

#### *Покривање губитака у преносном систему*

НОСБиХ обезбјеђује енергију за покривање губитака на преносном систему набавком електричне енергије на тржишту путем јавних понуда. Поступак набавке електричне енергије за покривање губитака у преносном систему реализује се на годишњем нивоу. Поступак набавке електричне енергије за 12 мјесеци наредне године спроводи се крајем текуће године. У случају непотпуне набавке на годишњем нивоу, организују се набавке на мјесечном нивоу. НОСБиХ ће са пружаоцима ове услуге склопити уговоре у којем ће се дефинисати међусобна права и обавезе.

### **Члан 36.**

#### *Елиминисање нежељених одступања од дневних распореда - компензације*

Поравнање регулационог подручја БиХ са вањским регулационим подручјима (компензациони програм) врши се у натури (енергији) за сваки тарифни период према Оперативном приручнику ЕНТСО-Е. Програм компензација за регулационо подручје БиХ израђује координатор блока СХБ, а након провјере потврђује га НОСБиХ. Енергију за компензацију нежељених одступања НОСБиХ набавља од учесника на тржишту путем јавних набавки.

### **Члан 37.**

#### *Обрачун помоћних услуга и извјештавање*

НОСБиХ израђује дневни извјештај о помоћним услугама за сваки ППУ појединачно, сваког радног дана за претходни радни и све претходне нерадне дане, односно у дану Д+1 за дан Д. У дневном извјештају наводе се све енергетске и финансијске позиције за пружене помоћне услуге и балансну енергију коју ангажује ППУ.

НОСБиХ израђује мјесечни извјештај о помоћним услугама за сваки ППУ појединачно, до 10. дана у мјесецу М+1 за мјесец М. У мјесечном извјештају су наведене све енергетске и финансијске величине за пружене помоћне услуге и балансну енергију коју ангажује ППУ током мјесеца М.

НОСБиХ израђује сумарни дневни и сумарни мјесечни извјештај о помоћним услугама и објављује га на својој веб-страници. У извјештајима се неће објављивати повјерљиве комерцијалне информације за ППУ осим постигнуте максималне цијене за регулацију нагоре и минималне цијене за регулацију надоле на дневном тржишту балансне енергије терцијарне регулације.

Детаљи везани за формат извјештаја, информације унутар извјештаја и начин достављања дневних и мјесечних извјештаја о пруженим помоћним услугама, као и поступак у случају приговора ППУ налазе се у Процедурама о помоћним услугама.

## ОБРАЧУН ДЕБАЛАНСА

## Члан 38.

## Дебаланс БОС-а

Дебаланс БОС-а рачуна се за сваки период поравнања као разлика између оствареног и планираног биланса БОС-а:

$$\Delta BOS = B_{OSTV} - B_{PLAN}$$

Ако је дебаланс БОС-а позитиван, БОС је остварио билансни вишак (суфицит) електричне енергије. Ако је дебаланс БОС негативан, БОС је остварио билансни мањак (дефицит) електричне енергије.

Остварени биланс БОС-а је разлика између укупно остварене производње свих производних јединица и остварене потрошње свих потрошача унутар билансне групе.

$$B_{OSTV} = \sum P_{ostv} - \sum C_{ostv}$$

гдје су:

|            |                            |
|------------|----------------------------|
| $P_{ostv}$ | остварена производња БОС-а |
| $C_{ostv}$ | остварена потрошња БОС-а   |

Планирани биланс БОС-а је разлика између продате и купљене електричне енергије унутар једног периода поравнања, узимајући у обзир енергију активираних секундарне и терцијарне регулације:

$$B_{PLAN} = \left[ \sum P_{reg}^{NAGORE} + EXP_{PLAN} \right] - \left[ \sum P_{reg}^{NADOLE} + IMP_{PLAN} \right]$$

при чему су:

|                    |                                                                        |
|--------------------|------------------------------------------------------------------------|
| $IMP_{PLAN}$       | укупна куповина/набавка БОС-а                                          |
| $EXP_{PLAN}$       | укупна продаја/испорука БОС-а                                          |
| $P_{reg}^{NAGORE}$ | испоручена билансна енергија секундарне и терцијарне регулације нагоре |
| $P_{reg}^{NADOLE}$ | преузета билансна енергија секундарне и терцијарне регулације надоле   |

## Члан 39.

## Дебаланс учесника на тржишту

У случају да располаже потребним подацима, НОСБиХ ће за сваког учесника на тржишту израчунавати његов дебаланс по методологији описаној у члану 38 за израчун дебаланса БОС-а. Дебаланс учесника на тржишту може бити основа за финансијско поравнање дебаланса БОС-а између чланова билансне групе.

## Члан 40.

### Цијена позитивног и негативног дебаланса

За сваки период поравнања одређују се цијена позитивног и цијена негативног дебаланса.

Цијена позитивног дебаланса одређује се као:

$$C_+ = \begin{cases} k_+ * \min(C_{SekEn}^{NADOLE}, C_{TercEn}^{NADOLE}), & \min(C_{SekEn}^{NADOLE}, C_{TercEn}^{NADOLE}) \geq 0 \\ 1/k_+ * \min(C_{SekEn}^{NADOLE}, C_{TercEn}^{NADOLE}), & \min(C_{SekEn}^{NADOLE}, C_{TercEn}^{NADOLE}) < 0 \end{cases}$$

при чему су:

|                       |                                                                                                                                                                                |
|-----------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| $C_{SekEn}^{NADOLE}$  | најнижа цијена понуде за балансну енергију секундарне регулације на доле у периоду поравнања, без обзира да ли је активирана енергија секундарне регулације нагоре или на доле |
| $C_{TercEn}^{NADOLE}$ | најнижа цијена понуде за балансну енергију терцијарне регулације на доле која је активирана у датом периоду поравнања                                                          |
| $k_+$                 | коефицијент који одређује ДЕРК унутар Одлуке о помоћним услугама                                                                                                               |

Цијена негативног дебаланса одређује се као:

$$C_- = k_- * \max(C_{SekEn}^{NAGORE}, C_{TercEn}^{NAGORE})$$

при чему су:

|                       |                                                                                                                                                                               |
|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| $C_{SekEn}^{NAGORE}$  | највише цијена понуде за балансну енергију секундарне регулације нагоре у периоду поравнања, без обзира да ли је активирана енергија секундарне регулације нагоре или на доле |
| $C_{TercEn}^{NAGORE}$ | највиша цијена понуде за балансну енергију терцијарне регулације нагоре која је активирана у датом периоду поравнања, укључујући и понуде изван регулационог подручја БиХ     |
| $k_-$                 | коефицијент који одређује ДЕРК унутар Одлуке о помоћним услугама                                                                                                              |

### Члан 41.

#### Трошак дебаланса БОС-а

Трошак дебаланса БОС-а рачуна се за сваки период поравнања као производ дебаланса БОС-а и одговарајуће цијене дебаланса.

У случају да је унутар периода поравнања дебаланс БОС-а био негативан, односно да је БОС унутар периода поравнања остварио мањак енергије, примјењује се цијена негативног дебаланса Ц-. За конкретни период поравнања БОС плаћа НОСБиХ-у вриједност трошка дебаланса.

У случају да је дебаланс БОС-а био позитиван, односно да је БОС унутар периода поравнања остварио вишак електричне енергије, примјењује се цијена позитивног

дебаланса  $C_+$ . Ако је цијена  $C_+$  позитивна за конкретни период поравнања, НОСБиХ плаћа БОС-у трошак дебаланса.

Ако је цијена  $C_+$  негативна за конкретни период поравнања, БОС плаћа НОСБиХ-у трошак дебаланса.

Мјесечно дуговање БОС-а по основу дебаланса представља суму трошкова дебаланса за све периоде поравнања у току мјесеца у којима БОС плаћа НОСБиХ-у за дебаланс који је тај БОС остварио.

Мјесечно потраживање БОС-а по основу дебаланса представља суму трошкова дебаланса за све периоде поравнања у току мјесеца у којима НОСБиХ плаћа БОС-у за дебаланс који је тај БОС остварио.

## **Члан 42.**

### *Плаћање дебаланса БОС-а*

Трошак дебаланса БОС-а финансијски се поравнава између НОСБиХ-а и БОС-а на мјесечном нивоу према обрачуну који прави НОСБиХ.

Финансијска обавеза БОС-а за дебаланс унутар једног сата једнака је производу средњег сатног дебаланса БОС-а, одређеног у складу са чланом 38, и цијене предметног дебаланса БОС-а (дефицит или суфицит) у складу са чланом 40. БОС плаћа или прима накнаду за дебаланс зависно од смјера одступања БОС-а и постигнуте позитивне или негативне цијене за дебаланс БОС-а.

Дневни обрачун дебаланса БОС-а састоји се од сатних дебаланса и финансијских обавеза БОС-а по основу дебаланса за све сате тог дана.

НОСБиХ доставља БОС-у прелиминарни дневни обрачун дебаланса дана  $D+1$  за дан  $D$  уколико располаже одговарајућим мјерењима за тај БОС. У року од 7 дана сваки БОС може НОСБиХ-у послати приговор на дневни обрачун дебаланс. Уколико НОСБиХ утврди да је приговор оправдан, израдит ће се нови дневни извјештај за тај БОС.

НОСБиХ шаље прелиминарни мјесечни обрачун дебаланса БОС-а за претходни календарски мјесец 5 (пет) радних дана након пријема свих потребних података. Ако у року од 5 (пет) радних дана БОС не достави примједбе на прелиминарни мјесечни обрачун дебаланса, он постаје коначан.

Плаћања по основу дебаланса врше се на основу коначног мјесечног обрачуна дебаланса. Сатна плаћања БОС-а према НОСБиХ-у по основу дебаланса на нивоу мјесеца се сабирају, као и сатна плаћања по основу дебаланса НОСБиХ-а према БОС-у.

НОСБиХ израђује детаљан извјештај који се доставља ДЕРК-у.

## **Члан 43.**

### *Објављивање података*

Све информације и податке везане за балансно тржиште електричне енергије, који не спадају у категорију повјерљивих, НОСБиХ је дужан да презентира учесницима на тржишту путем своје интернет странице на транспарентан, непристрасан и недискриминаторан начин.

НОСБиХ је дужан да, најкасније 8 радних дана у односу на тржишни дан, на својој интернет страници за сваки обрачунски интервал објави следеће податке:

- укупну количину ангажоване балансне енергије у терцијарној регулацији,
- укупну количину ангажоване балансне енергије у секундарној регулацији,
- цијену поравнања за поравнање дебаланса баланских група.

НОСБиХ је дужан да на својој интернет страници за сваки обрачунски интервал објави прелиминарну цијену поравнања за обрачун одступања баланских група у дану Д+1 за дан Д (у понедељак за дане викенда).

## ОБРАЧУН ПРИЛИКОМ УПРАВЉАЊА ОГРАНИЧЕЊИМА

### Члан 44.

#### *Управљање ограничењима на интерконекцијама*

Учесник на тржишту који посједује лиценцу за међународну трговину и који жели увести или извести електричну енергију мора обезбиједити право коришћења прекограничног преносног капацитета. НОСБиХ ће прихватати номинације дневног распореда за прекограничне трансакције само оним учесницима на тржишту који имају право на коришћење прекограничног преносног капацитета. Процедура добијања права коришћења прекограничног преносног капацитета дефинисана је посебним правилником који се налази на веб-страници НОСБиХ-а.

У току процедуре управљања загушењима, сваком учеснику на тржишту НОСБиХ може издати налог да модифицира количине било којих извозно/увозних трансакција из разлога безбједности система.

### Члан 45.

#### *Управљање интерним ограничењима*

У случају појаве интерних ограничења унутар електроенергетског система БиХ, НОСБиХ може извршити редиспечирање производње производних јединица.

Производне јединице које од НОСБиХ-а добију инструкцију за промјену производње/преузимања због интерних ограничења имају право на финансијску накнаду за повећање/смањење производње по цијени дебаланса из члана 40 ових Тржишних правила.

За сваки сат НОСБиХ ће израчунати надоканде/потраживања множењем редиспечиране енергије са одговарајућом цијеном дебаланса из члана 40. Ови износи се сабирају и финансијски поравнавају на мјесечној основи за сваког учесника на тржишту чије су производне јединице редиспечирани у току календарског мјесеца.

## ИЗМЈЕНЕ

#### **Члан 46.**

##### *Промјене Тржишних правила*

Ова Тржишна правила се мијењају на исти начин на који су донијета.

#### **Члан 47.**

##### *ЕНТСО-Е правила*

У складу са динамиком усвајања ЕНТСО-Е кодекса и измјенама правила на нивоу ЕНТСО-Е које имају утицај на већ успостављене процесе, вршиће се и одговарајуће допуне или измјене ових Тржишних правила.

### **РЈЕШАВАНЕ СПОРОВА**

#### **Члан 48.**

##### *Рјешавање спорова*

У случају да се појави спор између корисника система у вези са правилима и процедура дефинисаним у овим Тржишним правилима, стране ће настојати да, уз добру вољу, ријеше спор у вези са питањима о којима се говори у овим правилима.

У случају да стране договором не успију ријешити настали спор, он ће бити рјешаван у складу са законом, подзаконским актима и правилима.

### **ОДРЕДБЕ ЗА НЕПРЕДВИЂЕНЕ СИТУАЦИЈЕ**

#### **Члан 49.**

##### *Одредбе за непредвиђене ситуације*

У ургентним ситуацијама које захтијевају брзо дјеловање, НОСБиХ може одступити од Тржишних правила о чему ће правовремено обавијестити ДЕРК.

### **ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ**

#### **Члан 50.**

##### *Одредбе о ступању на снагу и примјени Тржишних правила*

Ова Тржишна правила ступају на снагу осмог дана од дана доношења Одлуке ДЕРК-а о њиховом одобравању.

О почетку примјене Тржишних правила, својом одлуком о одобравању, ће одлучити ДЕРК.

Након ступања на снагу Тржишних правила, сви пратећи документи биће доступни на интернет страници НОСБиХ-а.